

dana Ar. H. profesor u nadbiskupskom liceju u Zagrebu. Zagreb. Tisak Antuna Scholza. 1905. Str. 41. — Hrvate zanima nemški pisatelj Adalbert Stifter posebno radi tega, ker je občeval in si dopisoval z nemško pisateljico — rojeno Hrvatico, Marijo pl. Hrusoczy-Tenger. Dr. A. Hübsch-u se je posrečilo dobiti v roke vire za odnošaje Tengerine napram pisatelju Stifterju in hrvaški književnosti. Gotovo bodo zanimali, ko jih obelodani, ne samo Nemce, ampak tudi Jugoslovane.

—n—

Češka.

Adolf Černý: **U italjských Slovanů.** (Zvláštní otisk z „Květů“, 1906, seš. V. a VI.) V Praze 1906. Nákladem vlastním. Tiskom Aloisa Šaška ve Velkém Meziříčí. — Adolf Černý je eden najgorečnejših zastopnikov one dejanske slovenske vzajemnosti, ki vidi zблиžanje raznih slovanskih rodov v tem, da jih najprej med sabo seznaniti ter s tem pridobi temelj za nadaljne kulturne stike. Obiskal je sam one kraje, v katerih prebivajo beneški Slovenci in jako simpatično pripoveduje, kar je pri njih videl in izvedel. Černega je opozorila na beneške Slovence razprava prof. Baudouina de Courtenay o Rezijanih in iskajoč zdravja na jugu, je prišel češki pisatelj sam dvakrat v Rezijo in v kraje južno od nje. Profesor Trinko, čitateljem „Dom in Sveta“ dobro znani rodoljub beneško-slovenski, mu je bil dober voditelj pri tem. Pisatelj nas pelje najprej v Čedad, potem gremo skozi Slovenska vrata v Šinčjur, na Staro goro, v Šempeter, v Bjačo, Lipo, Petjak, Krno ob Nadiži, v Landarsko jamo, Spanjut, Trpeč, v Trčmun, kjer je rojen profesor Trinko, in nato k tarčentskim Slovincem, kjer so tri čisto slovenske občine: Platišča, Brdo in Čezerije ter več mešanih. Skozi Preštint, Fojdo, Subit, Malino, Romandol se vračamo s pisateljem v Laški Videm. Černý želi, da bi se začele s pomočjo vseh Slovencev ustanovljati med beneškimi Slovenci zasebne šole, ki bi gojile materinski jezik, avstrijski Slovenci naj bi hodili med svoje brate v Italiji na letovišča, da bi jim donesli npravne in gospodarske podpore in potem nadaljuje:

„Našla bi se tudi druga sredstva. Delovanje slovenskega tiska je tu dosti iluzorno zaradi tega, ker ljudstvo slovenske knjige malo razume in jih torej ne čita; največ bero še žene, ki se uče čitati iz starih molitvenikov. Kaj ko bi poizkusili izdajati časopis za ljudstvo v beneškem narečju, v jeziku, ki bi bil prilagoden obema glavnima narečjema — šempeterskemu in terskemu, ki bi bil pisan čisto poljudno, kar le mogoče z domačim besednim zakladom, ki bi se pozneje polagoma razširjal? To ne bi bil nikak separatizem, ampak le nekaka elementarna šola za čitanje v domačem jeziku, ki bi polagoma stopala naprej do književne slovenščine. Časopis bi moral pisati italjski Slovenec zanimivo in popolnoma po okusu in željah domačega ljudstva; denarno pomoč bi morali seveda preskrbeti naši Slovenci. Ne mislim, da bi ta stvar bila utopična.

Končno mislim, da naj bi se duhovniki složno, brez ozira, ali je to ljubo ali ne mlačni ali odpadniški svetni inteligenci, zopet in zopet potegovali pri vladi za to, da se vsaj nekoliko uvede slovenščina v šolah. Vem, da so podobno poizkušali že v prejšnjih letih,

da je odvetnik Podreka svoj čas javno nastopil za pravičnost do Slovencev, a odtlej je že mnogo vode poteklo — in izvedlo se ni nič. Vendar se ne bi zgodilo nič Italiji nevarnega, ako bi se zopet pošiljale do vlade prošnje, naj se pripuste slovenska berila v sicer italijanske šole . . .

Ko sem bliže spoznal italško Slovenijo, ne morem se sprijazniti z mislijo, da bi njeno iznarodenje bilo nezogibno. Videl sem še toliko prirodne življenjske sile slovanskega elementa, da ne morem verovati v njegovo pogubo. Tem manj, odkar osebno poznam Ivana Trinka. Ljudstvo, ki je rodilo takega idealista, še ni zrelo za propad. Trinko sicer nima velikih nad za bodočnost, a zato ne drži rok križem, ampak dela, se trudi, orje ledino in seje dobro seme. Ni mogoče, da bi vse to idealno delo bilo zastoj. Gotovo se v bodoče najdejo njegovi gojenci, ki se lotijo dela. Spoznal sem mlajše duhovnike, katerih zavednost in čutenje me v tem potrjuje, da seme dobrega sejavca vendar tupatam pade na dobra tla . . .

Tako sklepa Černý. Njegov poziv do avstrijskih Slovencev naj bi našel gorak odmev! Nasvet, da naj bi začeli zbužati ljudstvo k čitanju s spisi v domačem narečju, je za zdaj umesten; tako si pomagajo tudi ogrski Slovenci. Od naše strani pa bi bilo vsekako želeto, da se resno misli na pomoč beneškim Slovincem. Saj tudi društvu „Lega nazionale“ in „Dante Alighieri“ ne poznata nobenih mej v svojem delovanju za „neodvisne“ Italijane; zavest naše celokupnosti naj bi vzdramila vse k vzajemnemu delu!

Dr. E. L.

Poljska.

Pisani časniki na Poljskem. V poljskem kraljestvu je obstajala že v najdavnjših časih neke vrste pošta, ki je omogočila, da so se domače in tuje novice hitro širile po deželi. Že najstarejši zgodovinar Jan Zługok piše, da je kralj Boleslav Hrabri tako modro uredil svojo državo, da so vsi dogodki in slučajji, takoj ko so se zgodili, naj je bilo blizu ali daleč v deželi ali pa v tujini, ne samo po dnevu, ampak tudi po noči, prihajali do njegovega znanja. Toda te prvotne pošte so služile le bolj potrebam kralja in zadevam uprave kraljestva. Za vlade Zigmunta Avgusta l. 1564. se je izvršila pa v tem oziru že popolna reforma in kraljevi ukaz iz tega leta zapoveduje stalno ureditev pošte. Vplivna laška družina Montelupi je dobila takorekoč v svojo dedščino pošto celega kraljestva.

S tem je bil ustvarjen prvi pogoj, da je moglo nastati v poljskem kraljestvu časnikarstvo. Prvi „tiskani“ časnik je ustanovil v Krakovu J. A. Górczyn z imenom „Merkuryusz Polski“ („Poljski Merkur“). Toda še veliko pred njim so izhajali „pisani“ časniki, ki so prinašali uradne razglase in politiške dogodke, a tudi razne domače in tuje novice. V vseučiliški knjižnici v Krakovu je shranjenih nekaj tacih časnikov še od l. 1568. V resnici je pa bila ta navada, pisati časnike, na Poljskem gotovo še veliko starejša, kot se je slučajno ohranilo nekaj obdrgnjenih listov. Nekateri poljski zgodovinarji sodijo, da se je to delalo že v XV. stoletju ali morda še poprej. Na vsak način se niti tiskano niti pisano časnikarstvo na Poljskem ni začelo veliko pozneje kot v drugih evropskih državah. V začetku